

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1587>

Geliş Tarihi: 06.02.2019

Kabul Tarihi: 30.04.2019

ESKİ TÜRK DEVLETLERİNDE AİLE VE EVLAT EDİNME (TUTUNCU OĞUL) MESELESİ

Mehibe ŞAHBAZ*

Özet

Aile, nesli ve dolayısıyla toplumu devam ettirme arzusunu içeren ana-babalık, sevgi ve şefkat duygularını barındıran duygusal bir temele dayanmaktadır. Eski Türklerde aile yapısı ilk olarak çekirdek aile şeklinde kendisini göstermektedir. Eski Türk toplumlarında çocuk sahibi olmak son derece önemli olup, bazı Türk kavimlerinde evliliğin ancak çocuğun doğumuyla tam olarak geçerli hale gelmiş sayılacağı kabul edilmektedir. Bu derece önem arz eden çocukların aile içerisindeki rolü de anne ve babanın rolü kadar önemlidir. Bunda, göçebe yaşam tarzı ve eski Türklerin hüküm sürdüğü bozkır coğrafyasının koşulları göz ardı edilemez. Zor yaşam koşulları çocukların bir an önce büyüyüp ailelerine yardımcı olmalarını gerektirmektedir. Bu yüzden Eski Türk devletlerinde birçok sebepten dolayı evlat edinme kurumunun tarihin çok eski dönemlerinden itibaren eski Türk toplulukları arasında yer aldığı ve büyük bir ciddiyetle uygulandığı bilinmektedir. Çalışmamızda Eski Türklerde evlat edinme “tutuncu oğul” meselesi etraflı bir biçimde ele alınırken diğer kültürlerdeki evlatlık müesseselerine değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Çocuk, Evlat Edinme, Gelenekler, Kültür.

---

* Dr. Öğr. Görevlisi, Çukurova Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü,
msavas@cu.edu.tr

Mehibe ŞAHBAZ

Former Turkish State in Family and Adoption (Tutuncu Ogul) Issue

Abstract

Family, society generation and therefore containing the desired resume parenting is based on an emotional basis harboring feelings of love and compassion. Old Turkish family structure in the first shows itself in the form of family nucleus. In ancient Turkish society is extremely important to have children, some marriages were accepted but will be counted in the Turkish tribes have become fully current with the child's birth. This degree of importance on the role of children within thw family is as important as the role of mother and father. In this nomadic lifestyle and can not be ignored in terms of the geography of the ancient Turks ruled the steppes. Difficult living conditions of children have required the family to help them grow a moment ago. This is the reason why the former government of Turkey for many reasons in the history of the son of acquiring institution is located between the old Turkish communities since the very ancient times and is known to be applied with great seriousness. Our study also adoptions in ancient Turks "tutuncu ogul" issue has also been mentioned in other cultures when discussing institutions to foster in-depth manner.

Keywords: Family, Children, Adoption, Traditions, Culture.

Giriş

Aile biyolojik ilişkiler neticesinde insan neslin devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş kültürel zenginlikleri nesilden nesile aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan en küçük toplumsal bir birimdir. Aile, insanın içinde yaşama ihtiyacı duyduğu ilk topluluk türüdür. Bu toplumsal kurumun içinde hayata hazırlanan bireyler, gerek aile büyüklerinden öğrendikleriyle gerek örf ve adetlerle, gerekse de kutsal ve ahlaki öğelerle toplumun geleceğine yön verirler. Aile kurumunun sağlıklı bir toplum için arz ettiği önem dolayısıyla insanlık tarihi boyunca sadece hukuk değil, diğer bilim dalları da aile kurumu ile ilgilenmiştir. Aile kurumu, dinler ve siyasi otoritelerin çalışmalarının çoğu zaman merkezi haline gelmiştir. Eski Türklerde aile kan akrabalığına dayandırılmaktaydı (Kurat, 1937:70). Birden fazla kişiden oluşan bir topluluğa "aile" diyebilmek için bu kişilerin aralarında bir kan bağıının olması zorunluymuştu. Bu şekilde bir aile, diğer bir aileden

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme
(Tutuncu Oğul) Meselesi

ayrılabilmekteydi. Ancak istisnai durumlar da vardı. Mesela Yakutlarda yaşadıkları coğrafyanın şartlarından dolayıdır ki özel bir aile kavramının bulunmadığı, aile üyelerinin belli amaçlar için bir araya gelmiş bir topluluktan başka bir anlam ifade etmediğı görülmüştür (Gökalp, 2013:120). Eski Türk toplumlarında aileye ve aile içi ilişkilere büyük önem verilmiştir (Cin, 1988:272). Eski Türklerde aileye bu kadar önem verilmiş olmasının, Türklerin bağlı bulunduğu dinin gereklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Eski Türk toplumlarında sosyal hayat, aile ve akrabalık ilişkileri üzerine kurulmuştur. Eski Türklerin geleneksel dini olarak kabul edilen Şamanizm, toplumun siyasi ve sosyal yaşantısını büyük ölçüde şekillendirirken aile ilişkileri de bu şekillenmeden büyük ölçüde etkilenmiştir (Koca, 2002:9).

Eski Türk ailesinde pederi (baba soylu aile) yapısı vardır. Pederi aile yapısına göre kadın ve erkek arasında özgürlük ve eşitliğe dayanan, bunların yanı sıra çocukların da ailede belli bir dereceye kadar söz hakkına sahip oldukları bilinmektedir (Gökalp, 2013:120). Eski Türklerde aile üyeleri arasında görev dağılımı bakımından işbölümü yoluna gidilmiştir. Buna göre aile içerisinde erkeğin rolü daha çok ailenin ekonomik geçimini sağlamak ve aileyi korumak üzerinedir. Her ne kadar kadının çalışma hakkı bulunsa da, ailenin geçimini sağlamak erkeğe verilmiştir (Koca, 2002:9).

Eski Türk toplumlarında çocuk sahibi olmak çok önemli olup, bazı Türk kavimlerinde evliliğin ancak çocuğun doğumuyla tam olarak geçerli hale gelmiş sayılacağı kabul edilmekteydi (Ögel, 1988:269). Bu derece önem arz eden çocukların aile içerisindeki rolü de anne ve babanın rolü kadar önemliydi. Eski Türklerde kız ve erkek çocuklar, aile içerisinde kural olarak herhangi bir ayrıma tabi tutulmamışlar, ailelerinin gözünde birbirine eşit kabul edilmişlerdir (Güler, 1992:70) Çocukların anne babalarıyla olan ilişkilerinin yanı sıra kendi aralarındaki ilişkilerine de büyük önem verilmiştir. Eski Türklerde kardeşlerin birbirleriyle oldukça yakın ilişkiler içerisinde oldukları dikkate değer bir konudur (Onay, 2012:351).

1. Eski Türk Devletlerinde Aile Yapısı

Eski Türk toplumlarında neslin devamını sağlayan aile kavramının karşılığı “Oguş” kelimesidir. Ailenin karşılığı olan Oğuş kelimesine Orhun Yazıtları’nda bir kaç yerde rastlanmaktadır. Ancak Orhun Yazıtları’nın Türkçe tercümeleleri yapılırken Oguş’un karşılığı olarak “soy” kelimesinin kullanıldığı

görülmektedir (Ergin, 2013:2). Kaşgarlı Mahmut'un kaleme aldığı eseri Divanü Lugati't-Türk'de "Oguş" kelimesi birçok yerde kullanılarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Kaşgarlı Mahmut, eserinde aile kavramına eşdeğer olan "Oguş" kelimesi "hısım", "akraba" ve "oymak" anlamlarında kullanmıştır (Kaşgarlı Mahmut, 2006:61-83-88-103). Bazı yazarlar Oguş kelimesini aralarında kan bağı olanlar anlamına geldiğini söylerken (İnan, 1956:181) birbirlerine kan bağıyla bağlı küçük birimlere, sadece Uygur Türklerinde Oguş denildiğini söylemektedirler (Caferoğlu,1993:93). Literatürde "aile" kavramının karşılığı olarak "törkün" ya da "arkagün" kelimelerinin kullanmıştır. Bütün bu farklı terim ve ifadelere rağmen, "aile" kavramının karşılığı olarak "Oguş" kelimesinin eski Türk topluluklarının aile hukukunu inceleyen eserlerde kabul gördüğü açıktır (Gömeç, 2014:17).

Eski Türk toplumlarında aileye ve aile içi ilişkilere büyük önem verilmiştir. Eski Türklerdeki sosyal hayat, aile ve akrabalık ilişkileri üzerine kurulmuştur (Pamir, 2003:156). Eski Türklerin geleneksel dini olarak kabul edilen Şamanizm, toplumun siyasi ve sosyal yaşantısını büyük ölçüde etkileyerek eski Türk toplumlarının aile içi ilişkilerini şekillendirmiştir (Pamir, 2003:156). Şamanizmin bir alt unsuru olan Atalar Kültü'ne göre, ölmüş ataların ruhlarının, zaman zaman dünyaya gelerek insanların yaşamlarını etkilediğine inanılmaktaydı (Kurat, 1937:70). Bundan dolayıdır ki ataların ruhuna büyük saygı gösterilir, ataların ruhunu rahatlatmak için onlar adına kurbanlar kesilirdi (Kafesoğlu, 1980:47). Eski Türk topluluklarında atalara saygı göstermenin dini bir zorunluluk olarak görülmesi, toplumda aile bağlarını güçlendirmiştir (Kafesoğlu, 1980:47). Aralarında kan bağı bulunan kişilerden oluşan ailenin üyeleri ise anne, baba ve çocuklardan oluşmaktaydı. Bu yapıya çekirdek aile adı verilmiştir (Ekinci, 2014:70). Çekirdek aile yapısı Türklerin yaşayışlarıyla büyük bir paralellik göstermektedir. Göçebe olarak yaşayan Türk topluluklarında, kalabalık ailelerin bütün üyeleriyle birlikte hareket edebilmesi güç olduğu için mümkün olduğunca az sayıda üyeden oluşacak biçimde hareket etmesinin yaşam koşullarını kolaylaştıracağı düşünülmüştür.

Eski Türklerdeki çekirdek aile yapısını çocuklar, evlenecekleri zaman ailelerinden ayrılarak yeni bir eve çıkmakta ve böylece kendilerine ait yeni bir aile düzeni kurmuş olmaktadır (Gökalp, 2013:230). Eski Türk yazıtlarından biri olan Suci Yazıtları'nda da Türklerin bu çekirdek aile yapısından "*kardeşim yedi, oğlum üç, kızım üçtü, oğlumu evlendirdim*" (Orkun, 1987:157) şeklinde geçmektedir. Evlenen çocuklar, evden ayrılırken, evin en küçük oğlunun evlense bile töre gereği baba evinde kalması gerekirdi. Böyle bir uygulamanın sebebi ise

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme
(Tutuncu Oğul) Meselesi

aile evinin devamlılığını sağlamaktı. Bu nedenle evin en küçük oğlu için “ocak beyi” sıfatı kullanılmıştır (Ögel, 1988:269).

2. Eski Türk Devletlerinde Aile Hukuku

Orta Asya denilen geniş bir çoğrafyada devlet kuran Türklerin daha önce de söylemiş olduğumuz gibi aile kurumuna büyük önem verdiği bilinmektedir. Bu yüzdendir ki Eski Türklerde aile, toplum yaşantısının temelini oluşturan örf ve adetler biçiminde oluşturulmuş yazısız kurallardı (İnan, 1948:158). Bu alanın sınırları esas olarak toplumda öteden beri uygulanan örf ve adetlerle çizilmiş durumdaydı (Üçok-Mumcu, 2011:37).

Bu örf ve adetler öylesine yaygın ve tutarlı bir biçimde uygulanmaktaydı ki, bunlar sıradan bir örf ve adet kuralı olmanın çok ötesindeydi. Eski Türklerde örf ve adetler hukuk kuralı haline gelmişti. Aileye ilişkin kuralların bu biçimde örf ve adetlerden oluşması, bu kurallara devlet müdahalesinin çok fazla görülmemesi sonucunu doğurmuş ve aile hukuku kurallarının eski Türk topluluklarının hemen hemen hepsinde neredeyse aynı biçimde uygulanmasını sağlamıştır.

3. Eski Türklerde Anne Baba ve Çocukların Rolü

Eski Türk topluluklarındaki aile müessesesinde hem annenin ve babanın aile içerisinde sahip oldukları hak, görev ve sorumluluklar olmasının yanı sıra hem de çocukların anne ve babalarına karşıda sorumlulukları vardı. Pederi aile yapısına sahip olan Türklerde kadın ve erkek arasında özgürlük ve eşitliğe dayanan, bunların yanı sıra çocukların da ailede belli bir dereceye kadar söz hakkı vardı (Gökalp, 2013:235). Eski Türklerdeki aile yapısında anne ve babanın eşit olması her türlü için eşler tarafından birlikte yapıldığı anlamına gelmemelidir. Eski Türklerde aile üyeleri arasında görev dağılımı bakımından iç bölümü yapılmıştır. Bu iç bölümüne göre erkek, ailenin ekonomik geçimini sağlamak ve aileyi korumakla görevliydi (Koca, 2002:12). Kadının çalışma hakkı bulunsa da, ailenin geçimini sağlanma görevini daha çok erkek üstlenmiştir. Ailenin geçimini sağlayarak ekonomik olarak güç kazanan erkek, aynı zamanda aileyi dışardan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı koruyarak fiziksel anlamda da güçlü konuma geçmiştir. Erkek ayrıca, aile içerisinde çocuklarını yetiştirmek ve zamanı geldiğinde onları evlendirmekle de yükümlü kılınmıştır (Ögel, 1988:269).

Eski Türklerde kadın, toplumun hemen hemen her alanında erkek ile beraber yer almış, ata binme, silah kullanma ve avcılık faaliyetlerinde bulunmuştur (Sevinç, 1987:53). Hatta kadınların savaflara katıldıkları, gerektiğinde düşman askerlerini esir aldıkları da bilinmektedir (Roux, 1990:703). Eski Türklerde kadının siyasal hayatta çok önemli bir konumu vardır. Kadının konumuyla ilgili Orhun Yazıtları, devletin kuruluş aşamasından bahsederken, Bilge Kağanın “...*Türk halkı yok olmasın diye, yeniden halk olsun diye, babam İlteriş Kağan'ı, annem İlbilge Hatun'u göğün tepesinde tutup yükseltmişler.*” sözlerine yer verilmiştir (Thomsen, 1993:94).

Eski Türk topluluklarında çocukların aile içerisindeki rolü de anne ve babanın rolü kadar önemlidir (Doğan, 2009:16). Çocukların da aile içinde rolleri bakımından bir görev dağılımı vardı. Nasıl ki ailede baba daha çok ailenin dışarıyla olan işleriyle, anne de evin iç düzeniyle ilgilenmekteyse, erkek çocuklar daha çok babalarına dışarıda, kız çocuklar da annelerine ev işlerinde yardımcı olmaktaydılar (Koca, 2002:9). Bir başka deyişle, çocuklar da anne babalarının izlerinden gitmekteydiler. Böylece, onların da ileride birer anne baba olarak sorumluluklarının bilincinde olmaları sağlanmak istenmiştir. Çocukların, yaklaşık on ila on iki yaşlarına gelmeleriyle artık büyüdükleri ve anne babalarına yardım edecek düzeye eriştikleri anlamına gelmekteydi (Gömeç, 2014:24).

4. Eski Türklerde Evlatlık Kurumu

Eski Türk toplumlarında çocuk doğduğu zaman hane sayısında bir artış meydana geleceği için çocuk ne kadar çok olursa bağlı olduğu aile, oba, boy ve ulusun da o denli güçlü olacağı anlamına gelmekteydi. Bu durum, uruğ ve boy düzeni içinde, ailenin itibarının yüksek olması anlamına da gelmektedir. Ayrıca göçebe hayat tarzını benimsemiş topluluklarda çok çocuk sahibi olmak yaylakların daha geniş olması demektir. Eski Türk toplumlarında birbirleriyle karşılaştıkları zaman halk arasında ne kadar malın var diye sormazlar, kaç çocuğun var diye sorarlardı. Bu durum toplum nezdinde çok çocuk sahibi olmanın itibar ve saygınlık meselesi olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir. Halk arasında aşı doyan var, başa yani çocuğa doyan yok tabirinin kullanılması da bu durumun önemini göstermesi bakımından önemlidir (Ünal, 2010:16). Eski Türk toplumunda çocuk sahibi olmak için başvuru alan uygulamalardan biri de başkalarının çocuğunu alarak evlatlık edinme geleneği oluşturmaktadır. Yaygın bir gelenek olan ve tarihi çok eskilere dayandığı ileri sürülen evlat edinme usulünün İslam öncesi Türk toplumları arasında “asırap aluu” şeklinde ifade edildiği ve çocuğu olmayan ailelere umut kapısı teşkil ettiği

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme
(Tutuncu Oğul) Meselesi

söylenbilir. Ayrıca evlat edinme uygulaması ışığında evlat edinilmiş olan erkek çocuğa Türklerin “tutunçu oğul” dediği de görülür (Nadelyayev, 1969: 593). İslam Öncesi Türk Devletlerinde evlat edinme kurumu çok eski dönemlerinden itibaren eski Türk toplulukları arasında var olmuş ve büyük bir titizlikle uygulanmıştır (Caferoğlu, 1939:99). Eski Türklerde evlat edinmenin birçok sebepleri vardı. Tarihin en eski devirlerinde, evlat edinmek kabilenin nüfusunu arttırmak, kabileyi genişletip güçlendirmek amaçlarıyla yapıldığı, bu nedenle sadece kabile dışından çocukların evlatlık alındığı görülmektedir (Ögel, 1971:27) Daha sonraki dönemlerde ise değişik sebepler altında evlat edinme uygulanmasına devam edilmekteydi. Bu sebepler, manevi ihtiyaçları gidermekten, maddi menfaatleri gidermeye kadar uzanmaktadır. Mesela, evlatlık alacak olan ailenin çocuğunun olmaması, dini inanışlar nedeniyle ruhların küçük çocukları hastalandıracağı, hatta öldürebileceği korkusuyla çocukların başka ailelere verilmek istenmesi ve böylece ruhların kandırılmaya çalışılması başlıca evlat edinme sebeplerini oluşturmaktadır. Nitekim, evlatlık veren ailenin maddi durumu nedeniyle çocuklarına bakacak güçlerinin olmaması, aileyi evlatlık verme yoluna itmiştir (Ekinci, 2014:74).

Çeşitli Türk boylarında sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar yanında başka sebeplerle de evlatlık uygulamasına başvurulduğu bilinmektedir. Eski Türklerde kimsesiz çocukların değil, aksine anne ve babaları belli olan, evlat edinilecekleri yaşa kadar ailesiyle birlikte yaşamış olan çocuklarda evlat edinilmekteydi. Evlatlıklar, bedelsiz olabileceği gibi genellikle belirli bir miktar para ya da mal karşılığı da verilebilmekteydi (Ekinci, 2014:74).

4.1. Eski Türklerde Evlat Edinmek için Yapılması Gerekenler

Evlat edinme hakkının eski Türk aile yapısı içinde kural olarak önce erkeğe ait olduğu, bir kadının kocası olduğu sürece tek başına evlat edinmeyeceği, ancak dul kaldıktan sonra bu hakka sahip olabileceği kabul edilmiştir. Evlat edinme, evlatlık edinecek ve evlatlık verecek tarafların anlaşmasıyla gerçekleşirdi. Evlat edinme işlemi bir sözleşme yapılarak gerçekleştirilmekte, bu sözleşmeye de "oğulluk bir" adı verilmekteydi (Avcı, 2014:29). Evlat veren ile evlat edinen arasında yapılan bu evlatlık sözleşmesi ile evlat edinme işlemi gerçekleşmiş olmaktadır. Oldukça ayrıntılı olarak düzenlenen sözleşmelerde, öncelikle taraflar kendilerini tanıtır evlat edinme işlemini yapma sebeplerini açıklamakta, ardından evlat veren ile evlat edinenin

karşılıklı hak ve yükümlülükleri sayılmakta, sonrasında da bu yükümlülüklere uyulmadığı takdirde karşılaşılabilecek yaptırımlar belirlenmektedir. Sözleşmelerin en sonunda şahitlerin onayı ve tarafların imzası yer almaktadır (Caferoğlu, 1993:106). Sözleşmelerden anlaşıldığı kadarıyla, eski Türklerde kimsesiz çocukların değil, aksine anne ve babaları belli olan, evlat edinilecekleri yaşa kadar ailesiyle birlikte yaşamış olan çocukların evlat edinildikleri dikkat çekmektedir. Evlatlıklar bedelsiz olabileceği gibi genellikle belirli bir miktar para ya da mal karşılığı da verilebilmekteydiler (Ekinci, 2014:74).

Evlatlık verme karşılığı olarak alınan bu mal ya da paraya “süt sevinci” adı verilmiştir (Caferoğlu, 1993:109). Evlat edinme sözleşmesi bir bedel karşılığı yapıldığında, evlatlık veren aldığı paranın “süt sevinci” olduğunu sözleşmede bizzat dile getirmiştir. Süt sevincinin hukuki niteliği tartışılırken, verilen paranın çocuğun öz ailesinin o zamana kadar çocuk için yaptığı masrafların bir karşılığı olduğu kabul edilmektedir (Yakut, 2002: 424) Evlat edinme sözleşmelerinde tarafların karşılıklı hak ve yükümlülükleri her seferinde gayet açık ve ayrıntılı bir şekilde belirtilmiş olmasına rağmen, sözleşmede belirtilmemiş bir konuda çıkan anlaşmazlığın çözümünün, toplumda kabul edilen genel kurallar çerçevesinde olacağı da belirtilmiştir (Arsal, 2014:154). Sözleşmelerde görülen ortak bir özellik, evlatlık olarak verilen çocukların kural olarak erkek çocuklar olmasının nedeni Uygurlarda evlatlık alınan çocukların özellikle tarım gibi ağır işlerde çalıştırılmak istenmesinden kaynaklanmaktadır (Ekinci, 2014:74).

4.2. Eski Türk Devletlerinde Evlât Edinenin ve Evlâtlığın Karşılıklı Hak ve Borçları

Evlatlık alınan çocuklar ailenin gerçek çocukları kabul edilirdi (İzgi, 1987:92). Bir aile çocuklarını evlatlık verdiği andan itibaren çocukları üzerindeki hak ve yükümlülükleri sona ermiş olmaktadır. Eğer aile evlatlık vermekten vazgeçip çocuğunu geri almak isterse, evlatlık alanın o ana kadar çocuk için yaptığı bütün masrafları ödemesi gerekmektedir (Avcı, 2014:29). Evlat edinen bir kimse daha sonraki dönemlerde kendi oğlu dünyaya geldiğinde, evlatlığın öz babasının, kendi oğlunu geri alma hakkının olduğu da bilinmekle beraber evlatlık edinenin keyfi bir şekilde çocuğu geri ailesine verme hakkı yoktu (İnan, 1948:158).

Evlat edinen kişinin hukuki sorumluluklarına gelince öncelikli olarak evlat edinen kişi, evlat edindiği çocuğu kendi çocuklarından her ne olursa olsun hiçbir surette ayıramazdı. Nasıl ki öz çocuklarının her türlü masraflarını karşılıyorsa evlatlığının da masraflarını karşılamak ve mirasından eşit oranda pay

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme (Tutuncu Oğul) Meselesi

vermek zorundaydı (Ekinci, 2014:74). Evlatlık alan baba, sadece onun maddi bakımdansorumluluğu değil manevi bakımdan da sorumluluğunu almıştır. Mesela, çocuk büyüyünce, ona daha iyi imkânlar sağlaması öngörülmüş, şayet bu hususu yerine getiremezse, çocuğun istediği şekilde hareket edebilmesini daha doğrusu serbest olabilmelerini kabul etmiştir. Babalık ayrıca evlat edindiği oğlunu, öz oğlu gibi görüp kendisini bir kızla evlendirecek, evlatlığa kabul ettiği bu çocuktan sonra şayet kendisinin öz oğlu veya kızı olursa, kendi öz evladı gibi aynı muameleyi yapmaya devam edecektir. Bunun benzer şekilde, kendi çocuğu olmadığı için evlatlık alma yoluna giden bir aile, günün birinde kendi öz çocukları dünyaya gelse dahi çocukları arasında hiçbir ayırım yapmamak zorundaydı. Evlatlıklar, her ne kadar kabilenin dışından alınsa da evlat edinilen çocuk artık o soyun bir parçası olarak kabul edileceğinden, içinde bulunduğu soydan biriyle evlenmesi yasaklanmıştır (Ekinci, 2014:74).

Evlatlık edinilen çocuk için çeşitli hak ve yükümlülöklere gelince evlatlık, kendisini evlat edinen kişiye öz babasına davranır gibi davranmak, ona itaat etmek ve onun koyduğu kurallara uymakla yükümlü kılınmıştır (Caferoğlu, 1993:106). Evlatlığın buna karşılık öz anne ve babasına karşı herhangi bir yükümlülüğünün ise kalmayacağı kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak öz anne babası öldüğünde, evlatlığın onların mirasçısı olması da söz konusu değildi (Caferoğlu, 1993:106). Evlat edinen, eğer çocuğa kötü muamelede bulunur ya da çocuğu aç bırakırsa evlatlığın evden ayrılıp istediği yere gidebilme hakkı da kabul edilmiştir (Arsal, 2014:340).

5. Eski Türk Devletlerinde Evlat Edinme (Tutuncu Oğul) Töreni

Evlatlık edinme geleneklerine göre evlat edinme töreni, genellikle erkek evlatlarına düzenlenirdi. Kız evlatlıklar için tören yapmak mecburiyeti yoktu. Kız evlatlık, yalnız yakın akrabadan alınırdı (İnan, 1948: 132). Eski Türk Devletlerinde evlat edinme (tutuncu oğul) töreninde kurban kesilmekteydi. Törenin büyüklüğü ve kesilen kurbanların sayısı, evlatlık alınan çocuğun aileye yakınlığına göre değişiklik göstermiştir. Törenin büyüklüğü yakın akrabalarından alınan evlatlıklarda küçük bir tören, soyun dışından alınanlarda ise kalabalık ve büyük törenler yapılmıştır (İnan, 1948:130). Öncelikli olarak evlat edinme töreninde babalığın yakın ve uzak akrabaları toplanarak evlat edinilen çocuğa babalığın külahı giydirilirdi. Arkasından kurban kesilir ancak bu kurbanın Bozaska yani alnında bir lekesi olması şarttı. Çünkü eski bir Şamanizm kurbanı

olan yani alında bir işareti olan boz koyunun, ataların ruhlarını memnun ettiği için bu işareti taşıdığına inanılmaktaydı. Kesilen kurbanlığın “bozaska” olması bu törenin çok eski devirlerden kalma bir gelenek olduğunu gösterir (İnan, 1948:131). Evlatlık törenin de kurban kesildikten sonra evlat edinilen baba çadırının ocağına çocuğun eliyle bir yağ parçası atar ve kırılmamış âşıklı kemiği evlatlık edinilen çocuğa verilirdi. En sonunda da evlat edinilen çocuk, babalığın ayakları arasından geçirilerek analığının memesinden emzirilir veya dokundurulurdu (İnan, 1948: 131). Törenin sonunda da evlat edinilen çocuğun öz anne ve babasına hatta soydaşlarına çeşitli hediyeler dağıtılırdı (İnan, 1948:133).

6. Eski Orta - Asya Türk Topluluklarında Uygulanan Evlatlık (Tutuncu Oğul) Kurumu

Kırgızlarda “asıra” şeklinde ifade edilen bu tabirin, Uygurlarda “asiri”, Çuvaşlarda “usra”, Özbek ve Tatarlarda “asra”, Altay-Hakaslarda “azıra”, Kazaklarda “asıra” şeklinde kullanıldığı görülen ve anlam itibarıyla başka birinin çocuğuna bakıp büyütme şeklinde izah edilen bu tabirin, eski Türk dilinde “az”, yani (azık) kökünden türeyerek azıklanmak, bakmak, büyütme şeklinde kullanılmıştır. (Alimbekov, 1996: 33).

Evlat edinme sebepleri eski Türk kavimleri arasında farklılıklar göstermektedir. Evlat edinme, geleneği eski Türk toplulukları tarafından ilk çağlardan itibaren var olmuş ve Türk kavimlerinin boylarının örf ve adetlerine göre şekillenmiştir. Eski Türk toplumlarının gelişmişlik düzeyine, coğrafi koşullarına ve dini telakilerine göre farklılıklar göstermektedir.

6.1. Yakutlarda Evlatlık (Tutuncu Oğul) Kurumu

Evlatlık müessesesinin en orijinal şeklini Yakut Türklerinde bulmak mümkündür. Diğer Türk kabileleri arasında da varlığını koruyan evlatlık kurumunun geçirdiği safhaları Uygur, Soyot ve Kırgız Türklerinin örf-adet ve hukuklarında görmek mümkündür (Arsebük, 1940:499). Yakutlarda evlat edinme, dini bir inancın gereği olarak ortaya çıkmıştır. Yetmiş yaşına kadar bütün insan ruhlarının kötü ruhlar tarafından çalındığına inanılıyordu. Yeni doğan çocuğa kötü ruhlar zarar vermesin diye kötü ruhları aldatmak için çocuğun ailesinin de rızasıyla yakın akrabaların çocuğu çalmalarına izin veriliyordu. Yakut Türklerindeki inanışa göre kötü ruhlar çocuğun çalındığından ve nereye götürüldüğünden habersiz kalıyor çocuğa zarar vermek isteyince de çocuğu ana yuvasında bulamıyordu. Anadan doğduğu günden itibaren başkası tarafından

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme
(Tutuncu Oğul) Meselesi

evlatlığa alınan böyle bir çocuk da bu yolla yaşama hakkını kazanmış oluyordu (Caferoğlu, 1939:100). Yakut kabile teşkilatı yasasına göre yabancı şahıslar kabile üyesi olamıyordu. Ancak yabancı kabileden erkek çocuk evlatlık olarak alınmıyor ancak kız çocukları alınabiliyordu. Evlatlık, babalığının soy adını taşıyor ve babalığın soyundan biriyle evlenemiyordu (İnan, 1948:308). Evlat edinme, evlatlık alınan çocuğun ana ve babasının izni ile olurdu. Ana ve babaya bu izne karşılık bir miktar mal verilirdi. Öksüzlerin de evlat edinildiği görülmekteydi (Caferoğlu, 1939:101). Evlat edinen kişi, evlatlığı kendi nüfus kütüğüne kaydettirdikten sonra kendi evine alır ve evlatlığın ailesinden, çocuk büyüdüğü zaman geri istemeyeceklerine dair bir nevi senet niteliği taşıyan bir belge alınırdı. Şayet evlatlığın ailesi belli bir zaman geçtikten sonra evlatlarını geri isterlerse bütün masraflarını ödemek mecburiyetindeydi (Caferoğlu, 1939:101). Evlatlık olgunluk çağına geldikten sonra babalığının servetine ortak olur ve miras hakkına sahip olurdu. Ancak evlatlık, babalığının ve aile hukukuna tecavüz ederse o zaman sadece kendi biriktirdiği şahsi servetini beraberinde götürür böylece de evlatlık ilişkisi biterdi (Caferoğlu, 1939:106). Yakut'lar da bir başka evlat edinme şekli de birkaç kız evladı olup erkek evlada sahip olamayan ailelerde rastlanmaktaydı. Yakut Türkü genellikle büyük kızın kocasını evlatlık olmak üzere evine alır bunun karşılığında evlatlık olan damat kayınpederinin bütün emirlerini yerine getirirerek, ihtiyarladığında ona bakar, öldükten sonra da geriye kalan evlatlarını yetiştirirdi. Bu şekilde Yakut Türklerinde evlatlık edinilen damatların mirastaki hisseleri oldukça büyüktü. Kayınpederin ölümü üzerine asıl mirasa konan damattı (Caferoğlu, 1939:101).

6.2. Uygurlarda Evlatlık (Tutuncu Oğul) Kurumu

Uygur Türklerinde evlatlık edinme müessesesi, amaç olarak diğer Türk topluluklarından farklıdır. Uygurlarda evlatlık müessesesi maddi ve şahsi menfaat esasına dayanmasından ötürü bariz bir şekilde Yakut Türklerindeki evlatlık müessesesinden ayrılmaktadır. Uygurlarda maddi menfaat elde etmek için hakiki evlatları bile belli bir süre ve şartlar altında başkalarının yanında çalıştırılmak üzere evlatlık olarak vermek adettendi. Belli bir zaman için satılan evlatlar alınan paraya ve eşyaya karşılık tuttuğ (rehin) olarak terk edilmekteydi (Caferoğlu, 1939:106). Bununla birlikte evlatlık olarak verilen çocukların erkek çocuklar olduklarını görürüz. Çünkü evlatlık olarak alınan çocuklar, genellikle ziraat işlerinde çalıştırılırdı. Ancak Uygurlar da maddi menfaat ilişkisine dayanan evlat edinmenin yanı sıra çocuksuz ailelerinde evlat edindiklerini görüyoruz. Bu

şekildeki evlat edinmenin, evlat edinen ile evlatlığın ana babası arasında yapılan yazılı bir sözleşmeyle yapıldığına ilişkin bir vesika günümüze kadar gelmiştir. Başındaki dört satırı yırtılmış olan evlat edinmeye ilişkin sözleşmenin metni şöyledir: “.....onun oğulsuz, torunsuz kaldığını düşünerek ben iki oğlumdan Turmuş adlısını halk arasında yürürlükte olan göreneğe göre Sutpak’a evlatlık olarak verdim. Bundan sonra oğlum artık Sutpak’ın evinde kalacağından, bu Sutpak oğlu, babası evinde yemek yemeli, gösterilen işleri yapmalı ve oğulluk vazifelerine ilişkin kurallara uygun bir biçimde ölünceye kadar Sutpak’a sadakatle hizmet etmelidir. Ben Sutpak’a gelince ben de Turmuş adlı oğlanı benim kanımdan gelen oğlum gibi sayacağım. Eğer ilerde ben evlenip de oğul ve kızlarım dünyaya gelse bile ben bunu diğer oğullarımla eşit tutacağım ve mirastan pay bırakacağım. Eğer ona karşı kötü muamelede bulursam kendi isteğiyle benden ayrılıp istediği yere gidebilecektir...”(Üçok-Mumcu, 2002:35). Evlatlıkla ilgili başka bir belgede de, evlatlık edinilecek çocuk “süt sevinci” diye ifade edilen bir miktar para ile değiştirilmiş ve evlat edinmeye “oğulluk bir” denmiştir. Evlatlığın nafakası babalığına aittir. Kendisi de ona sadakat göstermek ve itaat etmekle görevlidir. Evlatlık babalığına mirasçı olur. Babalık görevini yerine getirmediği takdirde arada ki sözleşmeli akrabalık sona ererdi (Cin-Akgündüz, 1995:67).

6.3. Kırgızlarda Evlatlık (Tutuncu Oğul) Kurumu

Kırgızlarda evlat edinme müessesesi Uygur’lardaki evlat edinme müessesesine nispeten daha fazla insancıl olup şahsi ve maddi menfaatlerden uzaktı. Daha öncede söylediğimiz gibi Uygur’lar da belli yazılı vesikalara dayanan ve belirli para mukabilinde maddi menfaate dayanan bir evlat edinme sistemi vardı. Ancak Kırgız Türklerinde evlatsızlık bir nevi aile felaketi olarak kabul edilmekteydi. Çünkü neslin devamını ancak çocuklar sağlayabilirdi. Bu yüzden ki Kırgızlarda maddi menfaatten ziyade insani duyguların hakim olduğu bir evlat edinme sistemi vardı (Caferoğlu, 1939:108).

Kırgızlarda evlat edinme “asıra” şeklinde ifade edilmektedir. Kırgız toplumunda çocuk sahibi olmak için başvurulanan uygulamalardan bir diğerini başkalarının çocuğunu alarak evlatlık edinme geleneği oluşturmaktadır. Yaygın bir gelenek olan ve tarihi çok eskilere dayandığı ileri sürülen evlat edinme usulünün Kırgız toplumu arasında “asırıp aluu” şeklinde ifade edildiği ve çocuğu olmayan ailelere umut kapısı teşkil ettiği söylenebilir. Kırgız toplumu bünyesinde evlatlık edinme uygulamasının “ençileş bala” şeklinde uygulandığına da şahit olunurken bu evlatlık çocuk edinme uygulamasının, anne ve babanın rızası ile

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme

(Tutuncu Oğul) Meselesi

gerçekleştiği, alınan “ençileş bala”nın, öz çocuğun bütün haklarına sahip olduğu ve mülkte de payı olduğu görölr. Aynı zamanda Kırgızlar arasında çocuğun durumunu belirten evlatlık alma ile ilgili bazı kıstaslara rastlamak da mümkündür. Bazı durumlarda çocuğun bırakılıp gidildiğini de görmek mümkündür. Bu duruma maruz kalan çocuk için “taşandı”, yani bırakıldı, terk edildi tabiri kullanılmıştır. “Bakma bala”dan sonra kendi çocuğu olan ailenin doğan çocuğa “akcoltoy” diye ad koyduğu da görölr. Bu isim, evlatlık alınan çocuğun talih, kısmet getirdiği anlamına gelir. Genel olarak “asırandı”, yani evlatlık olarak bir başkasından alınan çocuğun yeni anne ve babasına ömür boyu bakmakla mükellef olduğuna inanılırdı (Akmataliyev, 2000: 60). Aynı zamanda “çon ata” (büyük baba) ve “çon ene”nin (büyükanne) “nebere”yi (torun) alarak baktığı ve büyüttüğüne de şahit olunur. Bu durumdaki çocuk için de “ençileş bala” (evlatlık çocuk) tabiri kullanılmaktadır. Büyükbaba ve büyükanne almış oldukları torunu, kendi kütüklerine kaydettirebilir (Ünal, 2010: 48). Kırgızlarda akraba ve hısımların çocuğu olmayan kadına ve ailesine elinden gelen yardımı esirgemediğide görölmektedir. Öyle ki kendi çocuklarını dahi bu kişilere bir süreliğine veya ömür boyu verebilirdi. Çocuğu olmayan kadın “ırım” yapıp yakınlarından birinin çocuğuna baktığı takdirde çocuğun arkasından çocuk sürükleyeceğine inanırlardı. Bu anlamda halk arasında “arkasından çocuk takip eder” deyişi kullanılmaktadır. Bu durum hasıl olduğunda, besleme çocuktan sonra çocuğu olmayan kadının kendi çocuğu olursa evlatlık aldığı çocuğu “akcoltoy”, yani talih olarak görür ve öz çocuğundan ayırmazdı. Başka birinin çocuğunu alıp büyüterek yetiştirme şeklinde uygulanan evlatlık edinme geleneği Kırgızistan’ın genelinde yaygın olarak başvurulan yöntemdi. Bu çocuk özellikle yeğen, abi, kardeş gibi kişilerden seçilirdi. Çocuksuzluğun verdiği sıkıntı ve ezikliği gidermek için kardeş, hısım veya akrabalardan birinin çocuğu alınarak evlatlık edinilmeye çalışılırdı. Yeni doğmuş olan bebeğin ağabey ve kardeş arasında evlatlık olarak verilip alınması durumu “etek astınan” (etek altından) şeklinde ifade edilmektedir. Bu şekilde çocuksuz aile, kardeşlerinden birinin çocuğunu evlatlık olarak alırdı. Evlatlık alma ve verme olayı iki tarafın razılığı ile gerçekteşir ve minnettarlığını göstermek için eskiden ata bindirme âdetinin olduğu tespit edilir. Kırgızlarda düzenlenen evlatlık töreninde şahitler huzurunda cereyan eder ve kurban sunulurdu. Ayrıca evlatlık yeni annesinin göğsüne dokunmak zorundadır. Çünkü evlatlığın yeni annenin göğsüne dokunmasındaki esas gaye evlatlığa, hakiki öz evlatların sahip olduğu hak ve hukuku bahşetmek ve öz evlat gibi kabul edildiğini göstermektir (Caferoğlu, 1939:114).

6.4. Altaylarda Evlatlık (Tutuncu Oğul) Kurumu

Altay Türklerinde küçük yaşta çocukları ölen ailelerin, başkalarının çocuklarını çalmaya dahi haklarının olduğu kabul edilmiştir. Çocuğun çalınmasından bir ay sonra öz anneye, çocuğu çalan aileden parası karşılığında kendi çocuğunu geri alabilme hakkı tanınmıştır (Ekinci, 2014: 74). Altay Türklerinde de tıpkı eski Türklerdeki uygulanan evlatlık müessesinin kaideleri uygulanmaktaydı.

7. Diğer Kültürlerde Uygulanan Evlatlık Kurumu

Tarihte evlatlık müessesine sadece Türklerde değil, Çin, Hint, Bâbil, Asur, Sümer, Mısır, İran, Yunan ve Roma hukukunda rastlamaktayız (Arsal, 1948:134). Tarihi bilgiler İslamiyet'ten önce Türk kavimlerinin, Cermenlerin evlat edinmeyi tanıdıklarını göstermektedir (Ataay, 1957:1). Hammurabi Mecellesinde, Gortin ve Salik Kanunlarında evlat edinmeye yer verilmiştir (Galanti, 1925:50-51).

7.1. Romalılarda Evlatlık Kurumu

Roma hukukuna göre evlat edinme ailenin ve aile kültürünün devamını sağlardı. Romalılarda erkek çocuklarına büyük önem verilir, şayet erkek evladı olmazsa bu durumu evlat edinerek giderilirdi (Koschaker, 1977:332). Romalı aile babası, evlat edinme işlemiyle aileye yabancı bir kimseyi aileye evlad olarak alabiliyor ve evlat edinilen kimse üzerinde babalık egemenliğini sağlayabiliyordu (Ataay, 1957:18). Romadaki hukuk sistemi aileyi, aynı baba egemenliği altında bulunmak gibi sadece hukuki bir temele dayandırmaktadır. Bu nedenle Romadaki hukuk sistemi bakımından bir kimsenin, egemenliği altında bulunduğu aile babasına kan bağıyla bağlı olup olmaması, yani onun soyundan gelip gelmemesi önem taşımamaktaydı. Roma Hukukuna göre önemli olan baba egemenliğinin kurulmuş olmasıdır. Bu egemenliğin kurulmasının doğum gibi doğal bir olaya dayanması ya da geçerli bir hukuki işlem sonucu olması arasında Roma Hukukunun tanıdığı hukuki sonuçlar bakımından hiçbir ayırım gözetilmemiştir. Roma Hukuku her iki durumda da aile babasına bağlanan, aile babasının egemenliği altına giren kişilere aynı hak ve yükümlülükler tanımıştır (Karadeniz, 1974:332). Roma Hukukuna göre evlat edinme Adoptio ve Adrogatio diye iki şekilde oluyordu. Adoptio ile gerçekleştirilen evlat edinmede, bir baba egemenliği altında bulunan bir kimsenin başka bir egemenliği altına girmesi söz konusu idi. Yani adoptio, bir çocuğun aile değiştirmesi anlamına gelmesidir.

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme
(Tutuncu Oğul) Meselesi

Adrogatio ise aile babası statüsünde olan bir kimsenin bir başka aile babasının egemenliği altına girmesidir. Bir başka deyişle adrogatio'da aile babası statüsündeki bir kimse aile evladı statüsüne geçmektedir (Karadeniz, 1974:332).

Evlat edinilenin kendi ailesi ile olan bağları tamamen çözülür ve oradaki haklarını kaybeder yeni ailenin ismini, ünvanını, ibadet tarzlarını, miras haklarına sahip olurdu. Adrogatio halinde evlat edinilenin çocukları varsa yeni aile reisinin torunları olurdu (Umur, 1987:171).

7.2. İslam Öncesi Araplar'da Evlatlık Kurumu

İslâm Öncesi Araplar arasında evlat edinme anlayışı olmakla beraber toplumda bir takım çocuklar vardı ki; herhangi bir kimse, bunlardan hoşuna giden birini evlat edinir, oğlu olarak ilan eder, nesebine katar ve soyundan gelmiş biri gibi mirasçı kılardı (Kurtubi, 118). Cahiliye döneminde, sadece babaları belli olmayan çocuklar değil babaları belli olan çocuklar da evlat edinilmekteydi. Herhangi biri, bu çocuklardan birini beğenerek kendi namına satın alır, evlat edinirdi. Halk arasındada evlat edinilen çocuk, o kimsenin adıyla anılır ve ailesi arasına katılırdı. Bu tür evlat edinmeler daha çok harplerde ve yağmalarda ele geçirilen esir oğlan ve kız çocukları üzerinde yapılmaktaydı (Seyyid Kutub, XXI. 549). Çocuk, evlat edinildikten sonra öz evladın sahip olduğu bütün haklara sahip olurdu. Ailenin öz oğluymuş gibi kabul edilir ve miras, nikah bütün hak ve hukuka sahip olurdu (Sabuni, 1999:II.195).

Cahiliye döneminde evlat edinme işlemi, çocuğun ailesiyle evlat edinen kişi arasında yapılırdı. Evlatlık işlemleri genellikle halka açık alanlarda yapılır ve halk da buna şahit olurdu (Cevad Ali, 1993:V.,559). Kadınların miras edinme hakkı yok iken erkek çocuğu bulunmayanlar yemin yoluyla kendilerine erkek çocuk evlat edinirlerdi. Halka açık yapılan bu törende "*Kanım senin kanın olsun, ben sana sende bana varis ol*" diyerek yemin edilirdi. Daha sonra hangisi daha önce ölürse, sağ kalan bu yemin gereğince onun mirasçısı kabul edilirdi. Herhangi bir kimse bir başkasının oğlu için "*bunu oğul edindim ve bundan böyle bu oğlanın nesebi babasından değil bendendir*" deyince artık evlat edindiği çocuk onun soyundan kabul edilir ve onun mirasçısı olurdu (Arsebük, 1940: II.,502). Evlat edinen ve evlatlık arasında bu şekilde gerçek bir akrabalık bağı oluşurdu. Aileden biriyle evlenemezdi (Döndüren, 1990:295).

Sonuç

Kazaklarda “asıra”, Uygurlarda “asiri”, Kırgızlarda “asıra” şeklinde ifade edilen evlatlık, Çuvaşlarda “usra”, Özbek ve Tatarlarda “asra”, Altay-Hakaslarda “azıra”, şeklinde kullanıldığı görülen ve anlam itibarıyla başka birinin çocuğuna bakıp büyütme şeklinde tanımlanan bu tabirin, eski Türk dilinde “az”, yani (azık) kökünden türeyerek azıklanmak, bakmak, büyütme şeklinde kullanıldığı bilinmektedir. Her ne kadar farklı terimler altında kullanılsa da eski Türklerde evlat edinme geleneği (Tutuncu Oğul Meselesi) denmektedir. Evlat edinme geleneği, eski Türk toplulukları tarafından ilk çağlardan itibaren var olmuş ve Türk kavimlerinin boylarının örf ve adetlerine, gelişmişlik düzeyine, coğrafi koşullarına ve dini telakilerine göre farklılıklar göstermektedir. Eski Türkler toplulukları da neslin devamını sağlayan aile kavramına büyük önem vermiştir. Bu sebepten dolayı Eski Türk toplumlarında çocuk sahibi olmak son derece önemli olup, mensup olduğu boyun veya ulusun devamını sağlamaktadır. Eski Türk toplumlarında çocuklara büyük önem verilmiş, şayet evladı yok ise bu durumu evlat edinerek giderilmeye çalışılmıştır. Çünkü İslam öncesi Türk topluluklarında, toplum nezdinde çok çocuk sahibi olmak itibar ve saygınlık meselesiydi. Eski Türk toplumunda çocuk sahibi olmak için başvurulan uygulamalardan biri de başkalarının çocuğunu alarak evlatlık edinmek olmuştur. Çalışmamızda Eski Türk topluluklarında aile kurumu etraflıca anlatılırken, evlatlık meselesi üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Öncelikli olarak evlatlık müessesinin Türklerde kölelik olmadığı (Uygurların belli dönemleri hariç) bağlı bulunduğu aile veya boyun neslini devam ettirmek için uygulandığı kanatine varılmıştır. Bu durumu gösteren en önemli kanıt da evlat edinen ve evlat edinilen arasında yapılan sözleşmenin hükümleridir.

KAYNAKLAR

AKMATALIYEV, A. (2000), *Kırgızdın köönörbös döölöttörü*. Bişkek, Şam.

ALİ CEVAD. (1993), *el Mufasssal fi Târîhi'l-Arab Kable'l-İslam*, Bağdat.

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme
(Tutuncu Oğul) Meselesi

ALİMBEKOV, A. (1996). *Kırgız etnopedagogikası*. I. Bölük. Bişkek, Altın-Tamga.

ARSAL, Sadri Maksudi. (1948), *Umumi Hukuk Tarihi*, İstanbul Matbacılık, İstanbul.

ARSAL, Sadri Maksudi. (2014), *Türk Tarihi ve Hukuk*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ARSEBÜK, Esat. (1940), *Aile Hukuku*, Ankara Hukuk Fakültesi Baskı, Ankara.

ATAAY, M. Aytekin. (1957), *Medeni Hukukta Evlat Edinme*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul.

AVCI, Mustafa. (2014), *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, Mimoza Yayınevi, Konya.

CAFEROĞLU, Ahmet. (1939), "Türk Teamül Hukukunda Evlatlık Edinme Meselesi", THİTM, ss.97-118.

CAFEROĞLU, Ahmet. (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

CİN, Halil, Akgündüz Ahmet. (1995), *Kamu Hukuku*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

CİN, Halil. (1988), *Eski Hukukumuzda Boşanma*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.

DOĞAN, İsmail. (2009), *Dünden Bugüne Türk Ailesi: Sosyolojik Bir Değerlendirme*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

DÖNDÜREN, Hamdi. (1990), "Evlat Edinme", *Şamil İslam Ansiklopedisi*, İstanbul.

EKİNCİ, Ekrem Buğra. (2014), *Osmanlı Hukuku*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul.

ERGİN, Muharrem. (2013), *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

GALANTI, Avram. (1925), *Hammurabi Kanunu*, İstanbul Kağıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul.

GÖKALP, Ziya. (2013), *Türk Medeniyeti Tarihi*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul.

GÖMEÇ, Saadettin Yağmur. (2014), *Türk Tarihinden İzler II*, Berikan Yayınevi, Ankara.

GÜLER, Ali. (1992), “İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, ss. 61-73.

İNAN Abdülkadir. (1987), “Türk Düğünlerinde Egzogami İzleri”, *Makaleler ve İncelemeler*, AKDTYK Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, ss. 341-349.

İNAN, Abdülkadir. (1948), “Göçebe Türk Boylarında Evlatlık Müesseseleriyle İlgili Gelenekler”, *AÜDTCFD*, C. 6, S. 3, Mayıs-Haziran, ss. 127-137.

İNAN, Abdülkadir. (1987), *Makaleler ve incelemeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

İZGİ, Özkan. (1987), *Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi, (Hukuk Vesikalarına Göre)*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

KAFESOĞLU, İbrahim. (1980), *Eski Türk Dini*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KARADENİZ, Özcan. (1974), *Roma Hukuku*, Ankara.

KOCA, Salim. (2002), “Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, *Türkler*, (Edt. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), C. III, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss. 8-53.

KOSCHAKER Paul, Ayiter Kudret. (1977) *Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*, Ankara Üniversitesi, Ankara.

KURAT, A. Nimet. (1937), *Peçenek Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul.

KURTUBI, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmet el-Ensâri, *el-Câmiu Li Ahkâmi 'l-Kur'an*, Beyrut, (Tarihsiz).

MAHMUT, Kaşgarlı. (2006), *Divanü Lugat-it-Türk*, (Çev. Besim Atalay), C. I- II- III- IV, AKDTYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

NADELYAYEV, B. M. ve Nasilov, D. M. (1969). *Drevneturkskiy slovar*. Leningrad: İzdatelstvo Nauka Leningradskoye Otdeleniye.

Eski Türk Devletlerinde Aile ve Evlat Edinme
(Tutuncu Oğul) Meselesi

- ÖGEL, Bahaeddin. (1971), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin. (1988), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ONAY, İbrahim. (2012), “Eski Türk Toplumunda Aile Düzeni ve Bunun Dini, Siyasi Hayata Yansımaları”, *International Journal of Social Science*, Vol. 5, Issue 6, December, ss. 347-357.
- ORKUN, Hüseyin Namık. (1987), *Eski Türk Yazıtları*, AKDITYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- PAMİR, Aybars. (2003), “Türkler’in Geleneksel Dini Şamanizm’in Orta Asya Eski Türk Kamu Hukuku’na Etkisi”, *AÜHFD*, C. 52, S. 4, ss. 155-185.
- ROUX, Jean-Paul .(1989), “Ortaçağ Türk Kadını: I. Oyma yazı Metinlerine Göre Kadın”,(Çev. Gönül Yılmaz), *Erdem*, C. 5, S. 13, Ocak, Ankara, ss. 199-226.
- SÂBÛNİ, Muhammed Ali. (1999), *Tefsîru Âyâti ’l-Ahkâmi mine ’l-Kur’an*, Beyrut.
- SEVİNÇ, Necdet. (1987), *Eski Türklerde Kadın ve Aile*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- SEYYİD KUTUB, *Fî Zilâli ’l-Kur’an*, (Ter. Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler), İstanbul, (Tarihsiz). XII.
- THOMSEN, Vilhem. (1993), *Çözölmüş Orhun Yazıtları*, (Çev. Vedat Köken), AKDITYK Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÜÇOK, Coşkun-Mumcu Ahmet-Bozkurt Gülnihal. (2002), *Türk Hukuk Tarihi*, Savaş Yayınevi, Ankara.
- UMUR, Ziya. (1987), *Roma Hukuku Ders Notları*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- ÜNAL, A. (2010), *Günümüz Kırgız Toplumunda Doğum-Ölüm Geleneği Ve Bunun Tarihi İzleri (Narın bölgesi örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- YAKUT, Esra. (2002), “Eski Türklerde Hukuk”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 3, Eskişehir, ss. 401-426.